

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ,
бизнес ва сиёсати Тоҷикистон,
профессор *Ш* Шарифзода М.М.

«01» *июл* 2023

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Амонова Дилором Абдувахидовна дар мавзӯи:
«Роҳҳои мукамалгардонии молияи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»,
ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи
иҳтисоси 6D050900 - Молия (6D050901- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз)
пешниҳод гардидааст

1. Мубрамият ва зарурати баргузории таҳқиқот. Дар раванди
ҷаҳонишавӣ таъмини устувори рушди иқтисоди миллӣ бе рушди низоми
молиявӣ ғайриимкон аст. Бояд қайд кард, ки дар давоми солҳои
соҳибистикололӣ, иқтисодиёти кишвар рушди нисбатан муътадили
иқтисодиро дорост, ки дар он таъсири идоракунии молиявии давлатии
кишвар назаррас мебошад. Ҳамзамон бояд қайд кард, ки дар Стратегияи
миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030
зарурати гузариш ба усулҳои инноватсионии идоракунӣ ва иқтисоди
гуногунсоҳа дар асоси рушди бахши хусусӣ ва сармоягузорӣ дарҷ
шудааст.

Вобаста ба ин, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат,
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар
Паёми худ “Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохиливу хориҷии
ҷумҳурӣ” аз 26 декабри соли 2018 таъкид намуданд, ки стратегияи
идоракунии молияи давлатӣ бо дарназардошти афзалиятҳои кишвар,
иҷрои сифатноки қисми даромад ва хароҷоти буҷет, шаффофияти
хароҷоти он, инчунин, пешниҳоди нақшаҳои дурнамои ислоҳот дар ин
самтҳо татбиқ карда шавад. Дар баробари ин мавриди зикр аст, ки
идоракунии самараноки молияи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
тибқи ҳадафҳои стратегии қабулгардида ва вазифаҳои сиёсати иқтисодии
давлат, ки пеш аз ҳама ба таъмини рушди устувори иқтисодӣ ва беҳтар
гардонидани нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ равона гардидаанд,
сурат мегирад. Ислоҳоти иқтисодии дар даври соҳибистиклолии
кишвар пиёда гардида, аз он шаҳодат медиҳанд, ки нишондиҳандаҳои
макроиқтисодӣ сол аз сол тамоюли мусбатро касб намуда, ба болоравии

рушди иҷтимоӣ-иқтисодии мамлакат ва беҳтар гардидани сатҳу сифати зиндагии мардуми Тоҷикистон мусоидат намуда истодаанд. Дар ин робита, илми иқтисодии муосир бояд масъалаи зарурати таҳия ва ҷорӣ намудани роҳҳои мукамалгардонии идоракунии молияи давлатӣ, инчунин унсурҳои он, ки аз сарчашмаҳо, усулҳо, воситаҳои анъанавию нав, ва ба ин васила гузаштан ба рушди устувори иқтисоди миллӣ ҳал намояд. Аз ин рӯ, рузмара будани мавзуи рисолаи илмӣ баҳснопазир аст, зеро масъалаҳои дар боло зикршуда то ҳануз пурра коркарди илмӣ нашудаанд ва дар марҳилаи ташаққул қарор доранд, ҳол он ки талаботи таъхирнопазири рушди муосири устувори иқтисодиёти ҷумҳурий мебошад.

2. Дарачаи асоснок ва саҳеҳ будани натиҷаҳои илмӣ, хулоса ва тавсияҳое, ки дар диссертатсия оварда шудаанд.

Дар ҷараёни ҳал ва исботи илмии масъалаҳои дар рисолаи илмӣ гузошташуда муаллиф омузиши муқаррароти илмии олимони хориҷӣ ва ватаниро оид ба роҳҳои самаранокии идоракунии молияи давлатӣ, хусусиятҳои идоракунии ҳазинавии манбаъҳои молиявии давлат, бучети давлатӣ ва мақоми он дар низоми идоракунии молияи давлатӣ, таҳлили идоракунии андозҳои давлатӣ ва тақмили онҳо инчунин механизмҳо ва самтҳои стратегии тақмили идоракунии молияи давлатиро мавриди баррасӣ қарор додааст. Асосноккунии хулосаю пешниҳодҳои дар диссертатсия овардашуда аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони ватанию хориҷиро, ки дар ин самт таҳқиқот бурдаанд, эҷодкорона истифода бурда, ақидаҳои илмиро дар самти идоракунии молияи давлатӣ, механизмҳо ва самтҳои тақмили идоракунии молияи давлатиро мавриди омӯзиши амиқ қарор додааст. Бояд зикр кард, ки дар раванди таҳия кардани диссертатсия методҳои гуногуни мантиқӣ, иқтисодиву оморӣ, ва таҳлилҳои муқоисавию графикӣ, ки дар таҳқиқотҳои иқтисодӣ муҳим мебошанд, истифода карда шудаанд. Заминаи назариявии таҳқиқоти диссертатсионии мазкурро рисолаҳои илмии олимони ватанию хориҷӣ оид ба мукамалгардонии идоракунии молияи давлатӣ ташкил додааст. Ба сифати манбаҳои итилоотии таҳқиқоти диссертатсионӣ пеш аз ҳама маълумотҳои Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои меъёрию ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводҳои рақамӣ ва ҳисоботии Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдо, Бонки миллии Тоҷикистон, Маркази миллии қонунгузори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, институтҳои байналхалқии молиявӣ, натиҷаҳои таҳлилу хулосаҳои институтҳои давлатӣ, қорҳои илмии олимони ватанию хориҷӣ, таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ, инчунин маводҳои

маълумотӣ ташкил медиҳанд. Ҳамзамон санадҳои барномавии рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз қабili Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Стратегияи идоракунии молияи давлатӣ барои давраи то соли 2030 (СИМД), Тавзеҳот оид ба самтҳои асосии сиёсати буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2021 ва дурнамои нишондиҳандаҳои он барои солҳои 2022-2023, Стратегияи идоракунии қарзи давлатӣ барои солҳои 2021-2023, инчунин шабакаҳои гуногуни интернетӣ ташкил додаанд.

Дар рафти шиносӣ бо рисола қайд намудан мумкин аст, ки муаллиф тавонистааст, бо истифода аз маълумотҳои мавҷудаи илмӣ оид ба мавзуи таҳқиқот хулосаю пешниҳодҳои хешро асоснок намояд. Инчунин аз таҳлил ва баррасии маводи рисолаи диссертсионӣ хулоса намудан мумкин аст, муаллиф дар баробари оқилона истифода бурдани маълумотҳои назариявӣ маводи оморино низ вобаста ба мақсади таҳқиқот ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлил намудааст, саҳеҳияти натиҷаҳои таҳқиқот ва хулосаҳои илмиро асоснок кардааст.

3. Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Кори диссертатсионӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 6D050901 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз: 2.1. Рушди унсурҳои таркибии молияи умумидавлатӣ, ҳудудӣ ва маҳаллӣ; 2.3. Назария, методология ва методикаи банақшагирии молиявӣ дар сатҳи давлат ва маҳаллӣ; 2.10. Назария ва таҳлили системавии молияи давлатӣ; 2.15. Равишҳои концептуалӣ нисбат ба ташаккули муносибатҳои байнибуҷетӣ ва 2.17. Механизмҳои тақсимкунии маблағҳои буҷетӣ, мувофиқат мекунад.

4. Саҳеҳӣ ва наwgонии илмӣ таҳқиқот ва натиҷаҳои гирифташуда. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот, ки унсурҳои наwgонии илмиро дар бар мегиранд, инҳоянд:

- равияҳои илмӣ оид ба муайян намудани идоракунии молияи давлатӣ ва механизмҳои татбиқи он муайян карда шуда, нуктаи назари муаллиф нисбати моҳияти механизми идоракунии молияи давлатӣ бо назардошти воситаҳои молиявии рушди низоми соҳа дар мамлакат мушаххас баён карда шудааст;

- хусусиятҳои хоси татбиқи идоракунии хазинавии сарчашмаҳои молиявии давлат ва назорати он баён гардида, нақши воситаи мазкур дар татбиқи самаранок идора намудани молияи давлатӣ ошкор карда шудааст;

- таҷрибаи муфиди татбиқи низоми хазинадорӣ ва идоракунии молияи давлатӣ дар мисоли давлатҳои унитарӣ бо назардошти мушаххасгардонии равияи илмӣ он дар чараёни идоракунии молияи давлатӣ илман асоснок карда шудааст;

- дар асоси таҳлили комплекси нишондиҳандаҳои буҷети давлатӣ, мақом ва нақши он дар низоми идоракунии молияи давлатӣ муайян карда шуда, зарурат ва мақсаднок будани интиҳоби он ҳамчун механизми идоракунии молияи давлатӣ асоснок карда шудааст;

- аз нуктаи назари илмӣ амалӣ пешниҳод карда шудааст, ки трансфертҳои буҷетии аз ҳисоби ҳиссачудокунӣ аз андозҳои умумидавлатӣ ба буҷетҳои маҳаллӣ чудо кардашуда самаранок ва оқилона истифода бурда шаванд, то ки ба ташаккули воситаҳои худии минтақаҳо мусоидат намоянд ва ба беҳтаршавии идоракунии молияи давлатӣ оварда расонанд;

- алгоритми асосноки татбиқи идоракунии молияи давлатӣ ва равандҳои асосии он таҳия гардида, механизмҳои институтсионалии мукамалгардонии муносибатҳои молиявӣ пешниҳод гардидаанд.

5. Аҳамияти назариявӣ ва амалии кор - аз таҳқиқоти назариявӣ методии мукамалгардонии идораи молияи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат мебошад, ки дар он ақидаҳои назариявии мактабҳои иқтисодӣ ва олимони ватанӣ хориҷӣ дар амал асоснок карда шудаанд. Натиҷаҳои таҳқиқоти методӣ назариявии гузаронидашуда дар оянда ҳамчун заминаи маълумот барои гузаронидани таҳқиқоти соҳаи молия, идоракунии молияи давлатӣ ва буҷет ва низоми буҷетӣ кумак мекунад. Дар амалия бошад, хусусан дар низоми идоракунии Вазорати молия ва сохторҳои молияи минтақавӣ барои идоракунии оқилона ва самараноки молияи давлатӣ ва маҳаллӣ кумак мекунад. Тавсияҳои амалиро назариявӣ барои муҳаққиқони ватанӣ хориҷӣ ва институтҳои муҳими давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба низоми идоракунии молияи давлатӣ аҳамиятнок мебошанд. Бояд қайд намуд, ки тавсияҳои мазкур барои баландбардории идоракунии самараноки молияи давлатии низоми давлатҳои рӯ ба тараққӣ, аз он ҷумла барои Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши муҳим дорад. Як қатор натиҷаҳои назариявӣ методӣ ва амалиро метавон зимни таҳияи лексия ва курсҳои махсуси амалӣ, ба монанди «Молия», «Буҷет ва низоми буҷетӣ», «Низоми хазинадорӣ», «Назорати давлатии молиявӣ», «Мониторинги молиявӣ», «Идораи молияи давлатӣ» ва ғайраҳо истифода намуд.

6. Тавсифи умумии кори диссертатсионӣ. Сохтори кори диссертатсионӣ, гузориши мақсад ва мантиқи алоқамандии онҳо нишон

медихад, ки муаллиф масъалаи гузоштаро дарк намуда, масъалаҳои муҳими ба идоракунии молияи давлатӣ алоқаманд бударо аниқ намуда, асосҳои назариявии татбиқи ИМД-ро шарҳ дода тавсияҳоро барои ҳалли мушкилоти ҷойдошта дар ин самт асоснок намудааст.

Дар боби якум - «Асосҳои илмӣ-назариявии идоракунии молияи давлатӣ ва хусусияти он» муаллиф оид ба мафҳум, ҷанбаҳои илмӣ ва асосҳои концептуалии идоракунии молияи давлатӣ, хусусиятҳои идоракунии ҳазинавии он ва инчунин омӯзиши таҷрибаи ҷаҳонии татбиқи низоми ҳазинадорӣ ва идораи молияи давлатӣ таҳқиқот гузаронидааст.

Таҳқиқи ҷанбаҳои илмию назариявии идоракунии молияи давлатӣ ба муаллиф имкон дод, ки онҳоро гуруҳбандӣ карда мавриди шарҳу эзоҳ қарор диҳад (ҷадвалҳои 1.1, 1.2, саҳ 16-19). Муаллиф дар ин боб исбот кардааст, ки то кунун андешаи ягонаи умумэътирофгардида оид ба мафҳумҳои “молияи давлатӣ” ва “идоракунии молияи давлатӣ” вучуд надорад.

Инчунин муаллиф асосҳои концептуалии идоракунии молияи давлатиро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода, тавсифи онро вобаста ба ақидаҳои олимони ватанию хориҷӣ ба низом дароварда муайян кардааст. Яке аз бартариятҳои рисолаи диссертатсионӣ дар он мушоҳида мешавад, ки муаллиф оид ба ҷамъбасти бобҳои диссертатсия хулосаю пешниҳодҳои мушаххас намудааст. Дар асоси таҳлили концепсияҳои мавҷуда дар диссертатсия дар шакли мукамал концепсияи назорати давлатии ҳазинадорӣ бо дарназардошти равандҳои муосири методологӣ ва рақамикунонӣ пешниҳод карда шудааст (саҳ 40).

Дар боби дуюми рисола - «Таҳлили низоми идоракунии молияи давлатӣ ва дигаргунисозиҳои он дар даҳсолаи охир» муаллиф нақш ва мақоми буҷети давлатиро дар низоми идоракунии молияи давлатӣ ошкор намуда, таҳлили идоракунии андозҳои давлатӣ ва такмили онҳо ва инчунин таҳлили идоракунии муносибатҳои байнибуҷетӣ ва такмили онро дида баромада аст.

Мавриди зикр аст, ки муаллиф дар ин боб бештар ба таҳлили элементҳо, яъне унсурҳои асосии низоми молиявӣ, аз ҷумла буҷети давлат, қарзи давлатӣ, такмили низоми андозбандӣ ва муносибатҳои байни буҷетиро гузаронидааст, ки ин муваффақияти хеле калон аст. Муаллифи диссертатсия дар боби дуюм таҳлили қисми даромад ва хароҷоти буҷети давлатиро хеле хуб анҷом дода механизмҳои самаранок истифода намудани онҳоро мушаххас пешниҳод намудааст. Дар диссертатсия давраи солҳои 2010-2021 ҳамчун давраи таҳқиқ интиҳоб шуда, динамикаи хароҷот ва даромади буҷети давлатӣ, сохтори он ва дигар нишондиҳандаҳои он мавриди таҳлил қарор гирифта шудааст.

Муайян гардидааст, ки дар ин давра ҳаҷми умумии бучети давлатӣ 4,3 маротиба афзоиш ёфта, ба 30 миллиард сомонӣ баробар шуд.

Боби сеюми рисола - «Механизмҳо ва самтҳои стратегии такмили идоракунии молияи давлатӣ» - ба масъалаҳои амалигардонии алгоритми идоракунии молияи давлатӣ ва равандҳои асосии он, пешниҳодҳо оид ба такмилдиҳии сармоягузориҳои давлатӣ дар шароити амалишавии Стратегияи миллии рушди кишвар ва механизмҳои институтсионалии такмили муносибатҳои молиявӣ бахшида шудааст.

Махсусан қайд намудан бамаврид аст, ки муаллиф дар ин боб модел ва алгоритми идоракунии низоми молияи давлатиро пешниҳод намудааст, ки муваффақияти хуб аст.

Дар хулоса натиҷаҳои асосии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ ҷамъбаст карда шудаанд.

7. Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба натиҷагирии диссертасия.

Ба ақидаи мо, дар диссертатсияи тақризшаванда дар баробари натиҷаҳои мусбӣ баъзе камбудҳои алоҳида, андешаҳои баҳсталаб ба назар мерасанд, ки қайд намудани онҳоро зарур мешуморем.

1. Муаллифро зарур аст, ки ҷадвалҳоро бояд бо ду рақам - рақами боб ва рақами тартибии ҷадвал дар доираи ҳамин боб рақамгузорӣ кунад, дар ин маврид талаботи б.37 ва 38 Дастурамал риоя нашудааст, аз як саҳифа ба саҳифаи дигар гузаронидани ҷадвал тибқи талабот сурат бояд гирад.

2. Дар саҳ. 30 расми 1.1.1 оварда шудааст. Расмҳо низ бояд ба тариқи дурақама рақамгузорӣ шаванд - расми 1.1. Дар расм “Бонки миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон” навишта шудааст, бояд Бонки миллии Тоҷикистон бошад.

3. Ҷадвали 2.1.1 (саҳ.63) дар саҳ. 61 дар матн истинод шудааст. Номи боб бо рақами римӣ дода шудааст, ислоҳ мебояд кард.

4. Дар қисмати ниҳонии моделсозии худ, аз саҳ. 124 то 131, хуб мешуд, ки муаллиф натиҷагирии мушаххас менамуд, ки оё аз рӯи ҳисобҳои анҷомдодаш ва натиҷаҳои моделсозиаш ягон тавсия ё пешниҳод ироа кардан мумкин аст ё не. Дар поёни саҳ. 131 гузариши мантиқӣ аз моделсозӣ ба алгоритми идоракунии низоми молияи давлатӣ бояд сурат гирад.

8. Мувофиқати диссертасия ба “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”.

Дар маҷмӯъ, бояд қайд кард, ки рисолаи диссертатсионӣ мазкур таҳқиқоти илмӣ мустақилона ва пурра анҷомёфта буда, навгониҳои илмӣ ва амалиро дар худ таҷассум менамояд. Автореферат ва қорҳои аз

чоп баровардаи муаллиф дар худ таркибу мундариҷаи асосии диссертасия ва навгонии илмӣ онро ифода менамояд. Диссертатсия сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои ба дастовардаи муаллиф арзиши илмӣ доранд.

Диссертатсияи тақризшаванда дар мавзуи «Роҳҳои мукамалгардонии молияи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», аз рӯи натиҷаҳои илмӣ ва амалии худ ҷавобгӯи талаботи бандҳои 31 ва 33 – и “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ гардидааст, таҳия карда шудааст. Бинобар ин арзанда аст, ки ба муаллифи кори диссертатсионӣ Амонова Дилором Абдувахидовна дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 6D050900- Молия (6D050901 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз) дода шавад.

Тақризи муассисаи пешбар дар маҷлиси кафедраи молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон аз санаи “30” 06 соли 2023, протоколи № 11 муҳокима ва тасдиқ шудааст.

Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор – 10 нафар, зид – нест, бетараф – нест.

**Раис, мудирӣ кафедраи
молия ва қарзи ДДХБСТ,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент** **Каримова М.И.**

**Эксперт,
номзади илмҳои иқтисодӣ,
дотсент**

Исмаилов Х.Х.

**Котиби ҷаласа:
номзади илмҳои иқтисодӣ,
дотсент**

Темиров К.О.

Имзоҳои Каримова М.И., Исмаилов Х.Х., Темиров К.О.–ро тасдиқ менамоям:

**Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсуси ДДХБСТ**

Мирпочоев И.Х.

“01” июли 2023

Суроғи донишгоҳ:

735700 ш. Хучанд, мкр-ни 17, б. 1,

Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ,

бизнес ва сиёсати Тоҷикистон

Тел. +992(3422) 2-38-11,

+992(3422) 25170.

E-mail: tsulbp@rambler.ru